

Відгук

офіційного опонента про дисертацію

„Методика вивчення позасюжетних елементів епічного твору на уроках української літератури в 10-11 класах” Міщенко О. В.
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська література). м. Миколаїв, 2016 р.

Проблематика пропонованого дослідження актуальна й цікава, оскільки вивчення позасюжетних елементів твору сприяє цілісному осягненню його ідейного змісту і художньої форми в їх функціональній взаємодії. Водночас позасюжетні частини тексту нерідко залишаються поза увагою юних читачів, внаслідок чого ідейно-художній потенціал прочитаного діє не на повну силу.

Зважаючи на те, що вивчення позасюжетних елементів епічного твору є однією з аспектних проблем його аналізу й синтезу, цілком слушно зосередитися на її спеціальному дослідженні та розв'язанні.

У вступній частині дисертаційної роботи чітко визначені мета і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, широко описані методи наукової роботи.

Наукова новизна одержаних результатів представлена структуровано, у належній послідовності, досить вагома.

Практичне значення результатів дослідження переконливо пояснюється здобувачем з огляду на пропоновані системи форм і методів вивчення позасюжетних елементів у контексті художньої структури твору, навчальних завдань, спрямованих на вироблення в школярів заданих якостей та необхідних компетентностей.

Звертає на себе увагу широка експериментальна база дослідження, апробація та впровадження одержаних результатів.

Дисертантка вказує на значну кількість наукових публікацій на тему проведеного дослідження, пропонує раціональну композицію всієї роботи – з трьох розділів.

У першому розділі послідовно висвітлюються науково-теоретичні засади дослідження: літературознавчі аспекти проблеми, психолого-педагогічні й методичні засади її розв'язання; подається також проблемно-тематичний аналіз навчальних програм та шкільних підручників з української літератури (10-11 кл.).

Засадничу роль виконує літературознавче положення про системно-структурний підхід до вивчення твору внаслідок „виявлення системних (закономірно чинних) зв'язків між його компонентами”, що зумовлює і системне вивчення художнього явища в його естетичній цілісності. Поглиблено й уточнено поняття про сюжет і фабулу, позасюжетні елементи літературного твору.

Методологічне значення для вивчення позасюжетних елементів твору має структурування цього поняття – згрупування їх у своєрідні підсистеми, що дає змогу розробляти відповідні системи навчальних завдань, цілеспрямовано використовуваних для опрацювання тієї чи іншої підгрупи елементів, яка домінує у певному творі.

Щодо психологічних передумов дослідження, слушною є вказівка здобувачки на старший підлітковий вік, що є „сенситивним періодом з погляду літературного розвитку”, особливості сприймання позасюжетних елементів у взаємодії художнього впливу та розумових процесів, що відбуваються під час вивчення твору.

Йдеться також про активізацію відтворюючої уяви юних читачів, мотивацію художнього сприймання, рівень засвоєння теоретико-літературних понять.

Методичні проблеми вивчення позасюжетних елементів Міщенко О. В. пов'язує значною мірою з „термінологічною невпорядкованістю” щодо визначення цих елементів у методичній літературі, називає об'єктивні причини, які знижують увагу старшокласників до позасюжетного матеріалу, застерігає від тіні, яку кидає сюжет на інші частини твору.

Аналіз методичних джерел із проблеми дослідження, як доводить здобувач, показує, що методисти більше займаються уточненням та розрізненням літературознавчих понять щодо позасюжетного матеріалу і менше – власне методичним, формальним аспектам навчальної роботи, що посилює актуальність пропонованого дослідження. Головна теза, яку проводить дисертант, стосується контекстного вивчення позасюжетних елементів під час цілісного літературного аналізу, тобто в єдності всіх образних компонентів тексту. Тобто, вивчення позасюжетних елементів є складовою дидактичної мети засвоєння літературного твору загалом.

Аналіз навчальних програм і підручників з погляду проблеми, проведений у ході дослідження, дав дисертантові змогу виявити суттєві недоліки щодо виучуваного матеріалу, серед яких і відсутність у навчальних програмах назви поняття „позасюжетні елементи” та його структурного висвітлення у підручниках.

У другому розділі подана методична система вивчення позасюжетних елементів та загальна модель відповідного дослідного навчання. Основу пропонованої методичної моделі (системи) складають принципи творочентризму, єдності (краще б сказати – взаємодії) змісту й форми художнього твору та проектного і керованого навчання, а також змістовий компонент та організаційно-процесуальна частина. Передбачено традиційні й інтерактивні форми форми і методи навчання, використання ІКТ, дієві засоби контролю та корекції знань. Основою процесуальної частини моделі є самостійна аналітико-синтетична робота учнів над текстом опрацьованого твору, партнерська взаємодія всіх учасників навчального процесу.

Міщенко О. В. пропонує цікаві види аналізу позасюжетних елементів твору, що складають вагому частину її методичної моделі (хронотопний, антропоцентричний, концептуальний), висвітлює теоретичну сутність дослідного навчання щодо основних груп поза сюжетного матеріалу, актуального в старшій школі.

Дослідно-експериментальна робота описана в третьому розділі, в якому подано хід і результати констатувальної та формувальної частин педагогічного експерименту. Здобувач висуває критерії навчальних досягнень учнів щодо здатності аналізувати позасюжетний матеріал (теоретичний, практичний та аналітичний), а також рівні (високий, достатній, середній і низький) предметної навченості старшокласників.

Результати констатувальних зрізів доводять актуальність дослідження і необхідність цілеспрямованого навчання школярів з метою вироблення у них здатності аналізувати позасюжетні елементи різного типу.

Для експериментального навчання дисертантом обрано основні епічні твори (великі й малі форми), виучувані в 10-11 кл. У ході формувальної роботи витримується чіткий взаємозв'язок між змістом виучуваного матеріалу і відповідними системами завдань і запитань, а також орієнтація на опанування учнями експериментальних видів аналізу позасюжетного матеріалу.

Результати дослідного навчання пройшли глибоку математичну обробку, переконливо доводять ефективність пропонованої методики.

Висновки щодо результатів дослідження загалом відповідають визначеним завданням і засвідчують їх виконання. Загальні висновки з роботи узгоджуються з висновками до кожного розділу дисертації.

Зміст автореферату відповідає змісту дисертації.

Дисертаційна робота оформлена правильно, написана літературною мовою в науковому стилі.

Водночас, до рецензованої роботи є зауваження:

1. Варто глибше розкрити педагогічний компонент, що складає науково-теоретичні засади дослідження.
2. Аналіз навчальних програм і підручників досить було обмежити старшою школою.
3. Слід виразніше окреслити поняття методичної системи, методичної моделі та теоретичної моделі дослідного навчання.
4. Як у ході дослідного навчання реалізується компетентнісний підхід?
5. Як на результативність дослідного навчання впливають взаємозв'язки у викладанні української та зарубіжної літератур?

Загалом, висловлені зауваження не знижують істотно науково-методичний рівень дисертаційної роботи Міщенко О. В.

Висновок. Дисертаційне дослідження „Методика вивчення позасюжетних елементів епічного твору на уроках української літератури в 10-11 класах” завершене, самостійне, науково вартісне та практично значуще, тому здобувач Міщенко О. В. заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська література).

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук,
професор, проректор із
науково-педагогічної роботи
МНУ імені В. О. Сухомлинського

А. Ситченко